

Bölüm 9

TÜRK SENDİKACILIĞI VE SENDİKALARIN EKONOMİK, SOSYAL VE SİYASİ FAALİYETLERİ

Ahmet DİKEN¹
Esin CEYLAN²

GİRİŞ

Sanayi Devrimi'nin İngiltere'de başlamasıyla birlikte geleneksel üretim yöntemleri yerini makinelere bırakarak yeni bir dönemin başlatmıştır. Üretimin artmasına bağlı olarak büyük fabrikalar kurulmuş ve işçi sınıfı ortaya çıkmıştır. Bu dönemde sıradan bir fabrika işçisi konumuna düşmek istemeyen ustalar ve kalfalar tepki göstererek haklarını koruyabilmek için örgütlenme gereği duymuşlardır. Bu örgütlenme çalışmaları ise sendikacılığa kaynaklık teşkil etmiştir. Bu bağlamda sendikal hareketlerin başlangıç noktasını işçi sınıfı oluşturmaktadır.

Bir topluluğu (site) temsil etmekle görevli olan kimseleri açıklamak için Roma ve Yunan hukuk sistemlerinde “syndic” terimi kullanılmaktaydı. Sanayi devrimi ile birlikte yaşanan gelişmelerden sonra günümüzdeki anlamda sendika kavramı ortaya çıkmıştır (Işık, 1962:73).

Türk tarihi açısından bakıldığında, sendikal faaliyet alanındaki çalışmalar Osmanlı Devleti zamanından başlayıp günümüze kadar çeşitli gelişmeler gösterdiği görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde yetersiz sanayileşme düzeyine bağlı olarak sendikal faaliyetler ancak son döneme doğru oluşmaya başlamıştır. Sınırlı sayıdaki işçi kesimi zamanla örgütlenme faaliyetine girişmiş fakat bu örgütlenmeler uzun süre bilinçli bir örgütlenme düzeyine erişememiştir.

Cumhuriyet dönemi ile birlikte devlet sanayileşmeye önem vermiştir. Sanayi işletmesi sayısının artmasına bağlı olarak ücretli/bağimli çalışan sayısı da artmıştır. İşçilerin bu dönemde sendika adıyla değil, dernek ya da cemiyet adıyla örgütlendikleri görülmektedir. Ülkemizde çok partili hayata geçişle birlikte rejimin otoriter yapısı azalarak örgütlenme özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüklerin önündeki engeller giderek kaldırılmaya başlanmıştır. 1947 tarihinde 5018 Sayılı

¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İşletme Bölümü, adiken@konya.edu.tr

² Selçuk Üniversitesi, Beyşehir Ali Akkanat Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, esinceylan@selcuk.edu.tr

mıştır. Osmanlı Devleti döneminde sendikal örgütlenmeyi gündeme getirecek yeterli çalışan sayısı bulunmamaktaydı. Ayrıca bu dönemde Lonca Teşkilatı ve Ahilik Teşkilatı'nın varlığı çalışanların işverenlerine karşı hak arama ve mücadelesine dayalı örgütlenme ihtiyacını geciktiren unsurlar arasında yer almıştır.

Ülkemizde, Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte sanayileşme hareketleri hız kazanmıştır. 1923 yılında gerçekleşen İzmir İktisat Kongresi ile işçiler statü kazanmıştır. Ancak 1923 yılından çok partili hayata geçişin yaşandığı 1945 yılına kadar sendikacılığa olumsuz bakılması ve Cemiyetler Kanunu'nda "sınıf esasına dayalı cemiyetler kurulamayacağını" ifadesinin yer alması işçilerin örgütlenmesinde engel oluşturmıştır.

1945 yılında çok partili hayata geçişle birlikte, Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişiklikle sendikal örgütlenmenin önü açılmıştır. Ayrıca 1947 yılında 5018 Sayılı Sendikalar Kanunu çıkarılmıştır.

1946-1960 yılları arasında sendikal örgütler içerisinde önemli bir yere sahip olan Türk-İş'in kurulması olmuştur. 1961 Anayasası ile tüm çalışanlara sendika kurma ve grev hakkı ilk kez tanınmıştır. Bu anayasanın ardından 274 Sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev Lokavt Kanunu hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur.

1980 yılı sonrasında ülkede yaşanan siyasi olaylar sonucunda sendikacılık faaliyetleri de bu süreçten etkilenmiştir. 1982 yılında yürürlüğe giren anayasanın çeşitli maddelerinde sendikalar konusuna yer verilmiştir. 2012 yılında çıkarılan 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ile modern sendikacılık alanında yeni bir dönem başlamıştır.

KAYNAKÇA

- Adal, Z.(2013). İnsan Kaynakları Yönetiminin Hukuki Boyutları. Ömer Sadullah, C. Uyargil, A. C. Acar vd. (Ed.), İnsan Kaynakları Yönetimi (Yenilenmiş 6. Baskı) (s. 497-621). İstanbul: Beta Yayınları.
- Akgeyik, T. (1996). Teorik Esasları İle Sendika-Siyaset İlişkisi. **İktisat Fakültesi Mecmuası: Sabahaddin Zaim'e Armağan**, 351-362.
- Akkaya, Y. (2002). *Türkiye'de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık-1*. Praksis, (5), 131-176.
- Aktay A. N. (1993). *Sendika Hakkı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Akyigit, E. (2010). *İş Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Aslan, M. ve Kaya G. (2004). 1980 Sonrası Türkiye'de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(1), 213-223.
- Aydoğanoglu, E. (2011). Dünyada ve Türkiye'de Sendika - Siyaset İlişkisi (Genişletilmiş İkinci Baskım). Ankara: Mattek Matbaacılık.
- Aydınlı, İ. (2004). Sosyo-Ekonomik Dönüşüm Süreci ve Sanayi Ötesi Yaklaşımlar, *Kamu-İş Dergisi*, 7(4), 1-20 .
- Bingöl, D. (2016). İnsan Kaynakları Yönetimi (Güncellenmiş 10. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Can, H., Kavuncubaşı, Ş. ve Yıldırım, S. (2012). Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi (7. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Hayatı İstatistikleri(<https://www.csgeb.gov.tr/home/contents/istatistikler/calismahayatiistatistikleri/> Erişim: 03.08.2019)
- Çeçen, A. (1973). Türkiye'de Sendikacılık. Ankara: Özgür İnsan Yayınları.
- Çelik, A. (2010). *Vesayetden Siyasete Türkiye'de Sendikacılık (1946-1967)*. İstanbul:İletişim Yayınları.
- Çelik, N. (2004). İş Hukuku Dersleri (Yenilenmiş 17. Baskı). İstanbul:Beta Yayınları.
- Ergeneli, A., İlsev, A., Camgöz, S. M. vd., (2014). İnsan Kaynakları Yönetimi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ertürk, M. (2011). İnsan Kaynakları Yönetimi (1. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Eyitmiş, A. M. (2014). İnsan Kaynakları Yönetiminde Endüstri İlişkileri. İ.Bakan (Ed.). İnsan Kaynakları Yönetimi. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gülmez, M. (1988). *Sendikal Hakların Uluslararası Kuralları ve Türkiye*. Ankara: TODAİE Yayını.
- Gülmez, M. (2002). *Kamu Görevlileri Sendika ve Toplu Görüşme Hukuku*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Günay, C. İ. (2004). İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Güngör, F. (1996). 'İşçi Hareketleri'. *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (Cilt 1)*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Güzel, M. Ş. (2007). İşçi Tarihine Bakmak. İstanbul: Tüstav Yayınları.
- İşık, R. (1962). *Sendika Hakkı, Tanınması ve Kanuni Sınırları*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- İşikli, A. (1986). *1960 - 1986 Döneminde Türkiye'de İşçi Hakları*. Ankara: Yol-İş Yayınları.
- İşikli, A. (1995). *Sendikacılık ve Siyaset*. Ankara: Öteki Yayınları.
- Kağnıcıoğlu, D. (2012). Çalışma İlişkileri ve İnsan Kaynaklarının İş Güvenliği. Dolgun, U. (Ed.), İnsan Kaynakları Yönetimi (Yenilenmiş 3. Baskı) (s.221- 259). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Kırpık, C. (2004). *Osmanlı Devleti'nde İşçiler ve İşçi Hareketleri (1876-1914)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koç, C. ve Koç, Y. (2009). *KESK Tarihi-I: Risk Alanlar/Yolu Açanlar 1985- 1995*. Ankara: Epos Yayınları.
- Koç, Y. (1992). *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihinden Yapraklar*. İstanbul:Ataol Yayınları.
- Koç, Y. (1997). *Sendikalar, Siyaset, Siyasal Parti*. Ankara: Türkiye Yol-İş Sendikası Eğitim Yayınları.
- Koç, Y. (2003). *Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Koray, M. (1992). *Endüstri İlişkileri*. İstanbul: Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları.
- Kutal, G. (1977). *Türkiye'de İşçi Sendikacılığı*. İstanbul:İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Mahiroğulları, A. (2000). *1980 Sonrası Türk ve Fransız Sendikacılığı*. Ankara: Kamu-İş Yayını.
- Mahiroğulları, A. (2003). *Türkiye'de Sendika-Siyasi Parti İlişkileri*. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 46(1),43-83.
- Mahiroğulları, A. (2004). Teorik Çerçevesi ve Dünyadaki Uygulamalarıyla Sendika- Siyaset, Sendika-Siyasal Parti İlişkisi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29 (1), 349-371.
- Mahiroğulları, A. (2005). *Cumhuriyetten Günümüze Türkiye'de İşçi Sendikacılığı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Mahiroğulları, A. (2016). *Dünyada ve Türkiye'de Sendikacılık (Gözden Geçirilmiş 3. Baskı)*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Mahiroğulları, A. (2017). *Osmanlı'dan Günümüze Türk Sendikacılık Tarihi (Güncellenmiş 2. Baskı)*. Sivas: Özlem Kitabevi.
- Makal, A. (1999). *Türkiye'de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920 -1946*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Makal, A. (2002). *Türkiye'nin Sanayileşme Sürecinde İşgücü Sorunu, Sosyal Politika ve İktisadi Devlet Teşekkülleri:1930'lu ve 1940'lı Yıllar*. A.Ü. SBF GETA-Tartışma Metinleri.
- Mutlu, L. (2001). Memurların Sendikalaşması ve Ekonomik - Sosyal Haklara Etkisi. *Sayıştay Dergisi*, 42, 20-36.
- Norman, Y. (2014). *1 Mayıs İşçi Sınıfının Birlik Mücadele ve Dayanışma Günü. TMMOB EMO Ankara Şubesi Haber Bülteni*.
- Öge, H. S. ve Karasoy, H. A. (2016). *Meslek Yüksekokulları İçin İnsan Kaynakları Yönetimi*. Adana: Nobel Yayınları
- Özgen, H., Öztürk, A. Ve Yalçın, A. (2005). İnsan Kaynakları Yönetimi. Adana: Nobel Yayınları.
- Öztürk, O. (1996). *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (1. Cilt)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

İşletme ve Yönetim Araştırmaları II

- Sabuncuoğlu, Z. (2008). *İnsan Kaynakları Yönetimi (Uygulamalı) (3. Baskı)*. Bursa: Alfa Aktüel Basım Yayım Dağıtım.
- Saltık, A. (2012). Mayıs 2012 : İşçinin, Emekçinin Bayramı !. Erişim: (http://ahmetsaltik.net/arsiv/2012/05/1_Mayis_2012.pdf).
- Sülker, K. (2004). *Türkiye Sendikacılık Tarihi (3. Baskı)*. İstanbul: Tüstav Yayınları.
- Şimşek, M. Ş. ve Öge, H: S. (2012). *İnsan Kaynakları Yönetimi (5. Baskı)*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Şişmanov, D. (1990). *Türkiye'de İşçi Sınıfı ve Sosyalist Hareketi Kısa Tarih (1908-1965)*. (Çeviren: Ayşe-Ragıp Zarakolu). İstanbul: Belge Yayınları.
- Talas, C. (1979). *Sosyal Ekonomi*. Ankara: S Yayınları.
- Talas, C. (1992). *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Toçoğlu, E. (1994). *Türk Sendikacılığı ve Yapısal Değişmeler. I. Ulusal Endüstri İlişkileri Kongresi*. Ankara: Kamu İş Yayınları.
- Tokol, A. (1993). *Avrupa Topluluğuna Üye Ülkelerde Sendikal Hareket*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı.
- Tokol, A. (1994). *Türkiye'de Sendikal Hareket*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Tokol, A. (1998). *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (3. Cilt)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tokol, A. (2000). *Endüstri İlişkileri ve Yeni Gelişmeler*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları.
- Tortop, N., Aykaç, B., Yayman, H. ve Özer, M. A. (2017). *İnsan Kaynakları Yönetimi (Gözden Geçirilmiş 7. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tuncay, A. C. (1999). *Toplu İş Hukuku*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Tüzen, H. (2007). *Sendikacılık, Ahilik ve Teori Z*, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 85-104.
- Ünsal, E. (2003). *Sendika Özgürlüğü ve Uluslararası Çalışma Örgütü ile T.C. Hükümetleri İlişkileri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Yıldırım, K. (2013). *Osmanlı'da İşçiler (1870-1922) Çalışma Hayatı, Örgütler, Grevler (2. Baskı)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldırım, M. (2016). *Endüstri İlişkileri. Muharrem Tuna (Ed.), İnsan Kaynakları Yönetimi (579-630)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2010). *Türkiye'de İşçi Sendikalarının Siyasal ve Sosyolojik Özellikleri Üzerinden Tarihsel Süreç İçinde Değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 195-207.
- Yilmazer, A. (2013). *İnsan Kaynakları Yönetimi Ve Örnek Olaylar (3. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yilmazer, A. Ve Eroğlu, C. (2008). *Meslek Yüksek Okulları İçim İnsan Kaynakları Yönetimi*. Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Yücel, A. (1980). *Emek Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri*. Ankara: Kalite Matbaası.
- Yüksel, Ö. (2000). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Zaim, S. (1992). *Çalışma Ekonomisi (9. Baskı)*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- 1961 Anayasası
- 1982 Anayasası
- 274 Sayılı Sendikalar Kanunu
- 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu
- 624 Sayılı Devlet Personeli Sendikalar Kanunu
- 657 Sayılı Devlet Memuru Kanunu
- 788 Sayılı Memurin Kanunu
- 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu
- 3512 Sayılı Cemiyetler Kanunu
- 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu
- 4857 Sayılı İş Kanunu
- 5018 Sayılı Sendikalar Kanunu
- 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu